

1α

1β

2

3

4

5α

5β

1. Εύβοια, Ερέτρια. Αρχαϊκό τετράδραχμο. Πρόσθια όψη: σκελετό, οπίσθια όψη: έγκολο σε σχήμα φτερών ανεμόμυλου.

2. Αίγινα, στατήρας του 600-550 π.Χ. περίπου. Ο εμπροσθότυπος δείχνει θαλάσσια χελώνα που συμβολίζει τη ναυτική δύναμη της πόλης.

3. Σελίνους, δίδραχμο του 550-520 π.Χ. περίπου, που φέρει παράσταση από φύλλο αέλιου.

4. Σελίνους, τετράδραχμο του 467-445 π.Χ. περίπου. Ο εμπροσθότυπος δείχνει θεότητα ποταμού που προσφέρει θυσία σε θυμώ δίπλα σε μνημείο με ταύρο.

5 α.β. Αρκαδική Συμμαχία, στατήρας του 371 π.Χ. περίπου. Ο εμπροσθότυπος δείχνει κεφαλή του Διός. Στον οπισθότυπο βλέπουμε τον Πάνα καθισμένο σε βράχο στον οποίο είναι ακουμπισμένη η ούριγός του.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ (1)

Τα νομίσματα της Ελλάδας είναι τα χαρακτηριστικότερα, κατά κάποιο τρόπο, προϊόντα της. Η ανεξαρτησία και ταυτόχρονα η αλληλεξάρτηση των πολλών πόλεων-κρατών αντανακλώνται στην ποικιλία των σχεδίων και στην ομοιότητα των διαδοχικών σταδίων των νομισμάτων.

Η νομισματοκοπία υπήρξε ελληνική ανακάλυψη. Η Αίγιγτος και η Μεσσηνιατική είχαν χρησιμοποιήσει οβολούς με το σκοπό της ανταλλαγής, αλλά η κοπή τεμαχίου μετάλλου μ' ένα ιδιαίτερο σημείο, το οποίο εγγυάτο την καθαρότητα, το βάρος και την αξία του, άρχισε τις τελευταίες δεκαετίες του 7ου π.Χ. αι., πιθανώς μετά το 650 π.Χ. — την εποχή ακριβώς που οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ του βασιλείου της Λυδίας και των ελληνικών αποικιών στα παράλια της δυτικής Μ. Ασίας γίνονται στενότερες.

Γύρω στο 600 π.Χ. βροντάνε νομίσματα που οι χαρακτηριστικές εικόνες τους μας επιτρέπουν να τα αποδώσουμε στις διάφορες ελληνικές πόλεις. Πριν από το χρονικό αυτό σημείο κυκλοφορούσαν, ως νομίσματα, μόνο κομμάτια πολυτίμων μετάλλων, χωρίς σύμβολο πόλεως: είχαν το πολύ-πολύ ένα είδος προεπισφραγίσματος.

Τα πρώτα νομίσματα, τα οποία κόπηκαν γύρω στο 600 π.Χ., έχουν την κύρια εικόνα στην πρόσθια όψη 1 ενώ στην οπίσθια 2 ένα απλό έγκολο 3 ή σφυρηλάτο τετράγωνο με σφραγίδα σε σχήμα φτερών ανεμόμυλου (εικ. 1). Κάθε πόλη επέλεξε το σύμβολο της τοπικής θεότητας: ζώο (εικ. 2), φυτό (εικ. 3) κ. άλλα — αργότερα την κεφαλή ή τη μορφή της ίδιας της θεότητας ή έναν προσφιλή ήρωα ή κι ένα μυθολογικό σύμπλεγμα (εικ. 4). Ο τύπος με μορφή εμφανίστηκε αρχικά μόνο στην κύρια όψη του νομίσματος, αλλά σύντομα (μετά το 500 π.Χ.) και οι δύο πλευρές διακοσμήθηκαν με τον ίδιο τρόπο. Είναι χαρακτηριστικό του ελληνικού πνεύματος ότι, ακριβώς τη στιγμή που πρωτοεμφανίζεται η ιδέα της νομισματικής εικόνας, η εικόνα αυτή δεν αρκείται στο να παριστάνει σύμβολα (επίσημον ή σημά) αλλά κατατάσσεται με καλλιτεχνική δημιουργική πνοή τα πιο ποικίλα εικονικά θέματα (εικ. 5α, β, 6α, β).

Μαζί με τα κύρια εμβλήματα ή τύπους, χρησιμοποιούνταν τα λεγόμενα μικρά σύμβολα, κάθε ένα από τα οποία είχε ειδική σημασία. Κάποτε αναφέρονταν σ' ένα επίσημο πρόσωπο (αξιωματούχο) ή όταν ένα παρόμοιο εμβλημα μιοθετείτο από αρκετές πόλεις, οι οποίες είχαν προχωρήσει σε μια νομισματική ένωση, η καθεμιά πόλις χρησιμοποιούσε ένα χαρακτηριστικό της σύμβολο ως διακριτικό σημείο.

6a

6b

7

8

9

10

11

12

6a, β. Φενέος, στατήρας του 370-360 π.Χ. περίπου. Στη μια του πλευρά φέρει κεφαλή της Μαιώς ενώ στην άλλη εικονίζεται ο Ερμής του κρατά τον μικρό Αρκάδα.

7. Θούριος, στατήρας του 400-380 π.Χ. περίπου. Στο νομισματολόγιο βλέπουμε τον ταύρο, σήμα της πόλης.

8. Κνίδος, 411-394 π.Χ. περίπου. Οπισθοτύπος του νομίσματος που γύρω από την προτομή της Αφροδίτης έχει τα γράμματα ΚΝΙ(δος).

9. Συρακούσες, τετράδραχμο του 415 π.Χ. περίπου. Το νόμισμα χάραξε ο Ευκλείδης κι έβαλε το όνομά του επάνω στην πινακίδα την οποία τοποθέτησε κάτω από το στεφάνι με το οποίο η Νίκη στεφανώνεται τον οδηγό τεθρίππου.

10. Φώκιας, διάβολος του 520-500 π.Χ. Εδώ βλέπουμε την αρχαϊκή παράσταση προτομής κάποιας θεάς.

11. Συρακούσες, στατήρας του 295-289 π.Χ. περίπου. Στο νόμισμα αυτό η απόδοση της κεφαλής της θεάς Αθηνάς μαρτυράει όλη την αισθητική και τεχνική εξέλιξη του νομίσματος.

12. Συρακούσες, Πύρρος, Χρυσός στατήρας του 278-275 π.Χ. Η τέχνη της ελληνιστικής εποχής χαρακτηρίζεται από νατουραλισμό και χάρη.

Τα κύρια υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή των ελληνικών νομισμάτων ήταν το ήλεκτρο (φυσικό κράμα χρυσού και αργύρου), ο χρυσός, ο αργυρός και ο χαλκός. Οι πόλεις χρησιμοποιούσαν διαφορετικές ονομασίες για τα νομίσματά τους. Έτσι στην Αθήνα μονάδα αξίας ήταν η δραχμή, η οποία υποδιαιρούνταν σε οβολούς. Στην Κόρινθο και σε άλλες κοινότητες ήταν ο στατήρας, ο οποίος υποδιαιρούνταν σε δραχμές. Πόλεις, οι οποίες είχαν στενές εμπορικές σχέσεις με Αιγύπτιοι, χρησιμοποιούσαν, γενικώς, το ίδιο πρότυπο βάρους. Τα κύρια πρότυπα για την αργύρα νομισματοκοπία ήταν τα Μεγάρικα και τα Ευβοϊκά, υπήρχαν όμως και κάποια άλλα, εγχώρια.

Επιγραφές σε συντηρημένο τύπο συχνά καθιστούν δυνατή την απόδοση νομισμάτων σε ιδιαίτερες πόλεις (εικ. 7, 8). Λίγα νομίσματα είναι δυνατόν να χρονολογηθούν μέσω ιστορικών γεγονότων. Κάποτε οι καλλιτέχνες προσθέτουν την υπογραφή τους, είτε ολόκληρο το όνομά τους είτε τα αρχικά γράμματα, με ή χωρίς το «επίοι αυτό». Ο Κίμων, ο Ευκλείδης (εικ. 9), ο Ευμένης, ο Ηρακλείδης, ο Ευκλείδης, ο Μύρ(ων), ο Πολυκράτης, ο Φρυγίλλιος, ο Σωσίων, ο Θεόδοτος είναι μερικοί από τους εξέχοντες καλλιτέχνες, τα ονόματα των οποίων επέζησαν.

Παρά το γεγονός ότι κάθε πόλη είχε το ατομικό της έμβλημα, οι κοινές παραστάσεις ακολουθούν τη γενική εξέλιξη της τέχνης από το αρχαϊκό (εικ. 10, 11) και εκτός από τις πολλές διαιρέσεις της Ανατ. Ελλάδας, της κυρίως Ελλάδας και της Δύσης, οι οποίες παρατηρούνται και στην πλαστική, η τεχνοτροπία είναι στις περισσότερες περιπτώσεις η ίδια.

Σημειώσεις

1. Επιπροσθτύπος: το σύμβολο που φέρει ένα νόμισμα στην πρόσθια όψη του.
2. Οπισθτύπος: το σύμβολο που φέρει ένα νόμισμα στην οπίσθια όψη του. Οι παραστάσεις αυτές ήταν έκτυπες: μονάχα στους αρχαϊκούς χρόνους παρατηρείται το οπισθότυπο να είναι έγκοιλο.

Σταυρούλα Ασημακοπούλου

Αρχαιολόγος